

Llengua i Identitat. — El cicle de conferències «Llengua i Identitat», organitzat en el si del CUSC (Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona) per Àngels Massip, s'ha desenvolupat entre el 26 de setembre de 2005 i el 23 de gener de 2006, amb la intervenció de lingüistes i sociòlegs. A la Universitat de les Balears, s'ha organitzat un cicle paral·lel amb el mateix programa, coordinat per Joan Melià, entre el 24 d'octubre i el 16 de gener, amb algunes conferències compartides entre Palma i Barcelona per videoconferència.

El cicle va ser concebut amb dos objectius a) d'una banda reflexionar sobre la relació entre llengua i identitat —les llengües posseeixen una funció simbòlica i són, per tant, un tret identitari rellevant— b) de l'altra fer una revisió de la situació sociolingüística a territoris de llengua catalana i a territoris d'altres llengües de l'Estat espanyol i de l'Estat francès i italià, on conviuen les llengües pròpies amb les oficials de l'Estat, per avaluar amb exemples concrets la relació entre llengua i identitat en aquests casos.

— *Llengua i identitat: qüestions teòriques i generals.* En una societat com l'actual a tot el món, que esdevé cada cop més heterogènia, ens calen més que mai els eixos de referència de la construcció convivencial i també educativa. Aquest cicle ha iniciat les línies de fonamentació de l'àmbit intercultural i interlingüístic d'aquestes construccions.

S'han analitzat els fonaments de les relacions llengua—identitat, partint de la relació «natural» i en l'individu —per a qui és un dels factors bàsics de la constitució cognitiva— per arribar a la relació «cultural» en cada llengua concreta, resultat de la integració de la història (conferència d'Àngels Massip, «Llengua, identitat i cultura»).

S'han estudiat els aspectes teòrics de la relació llengua i identitat en les migracions (conferència de Xavier Lamuela, «Identitats complexes: migració, llengua i socialització») i s'ha posat l'èmfasi en el fet que, malgrat que una societat modernitzada no pot funcionar sense una

llengua establerta, al seu costat n'hi pot haver d'altres d'instal·lades. I per afavorir la comunicació no funciona un estil radial (del centre a la perifèria, o de la perifèria al centre) sinó que cal també connectar la perifèria. D'altra banda, pel que fa a la immigració, els membres de la segona generació tenen una doble socialització i podem parlar llavors d'identitats complexes.

També s'han analitzat les relacions entre llengua i identitat per a les comunitats de llengües de signes (conferència d'Esperanza Morales, «La llengua de signes com a vehicle de comunicació i de capital simbòlic») des que aquestes han pres consciència que el seu sistema tradicional de comunicació gestual és de fet una llengua. Comença així una nova funció d'aquest sistema signat des del seu rol tradicional com a mitjà de comunicació entre els diferents grups de sords a instrument de *poder simbòlic i identitat* d'una nova minoria lingüística: la comunitat sorda.

— *Llengua i identitat en els territoris de parla catalana, en altres territoris de l'Estat i a Europa*. En aquest conjunt de conferències (Sabela Labraña «Construeix identitat la llengua gallega?»; Josep Espluga «Potencialitats i limitacions de la llengua per a crear identitat social a la Franja»; Jean Paul Escudero, «Agonia i resurrecció de la llengua a la Catalunya Nord»; Rafael Castelló i Cogollos «Parlem valencià, però no som catalans»; Raimondo Strassoldo «Lingua, identità e autonomia in Friuli»; Vicente Lagüens «La configuración de la identidad lingüística aragonesa»; Emili Boix-Fuster «Llengües i identitats a Europa»; Damià Pons «La construcció de la consciència identitària a les Illes Balears durant el segle xx» (per videoconferència des de la Universitat de Balears); Patrick Sauzet «Pot existir una llengua sense una marina de guerra?»; i a la Universitat de Balears, a més, Joan F. Mira, «Llengua i identitat al país Valencià»; Gabriel Bibiloni, «Llengües i identitats a Europa») s'han tractat de manera introductòria les relacions entre llengua i identitat segons els marcs ideològics dels territoris, que es construeixen concernent l'estatus de la llengua pròpia en relació a la llengua oficial. Per això la idea inicial era de combinar les perspectives d'especialistes que s'ocupessin dels casos de llengües sense Estat (i la problemàtica que els acompanya d'integració —i desintegració— de les varietats dialectals), i de llengües amb Estat, que són diferents per diverses raons, començant per l'estatus jurídic assignat a la llengua. Finalment només s'han tractat en el cicle casos de llengües sense Estat.

En totes aquestes conferències s'ha donat compte de la situació lingüística actual partint en cada cas dels vectors històrico-socials i jurídics en què la situació actual s'ha establert. També s'ha constatat com la complexa construcció d'una identitat col·lectiva és difícil que es pugui simplificar fent èmfasi exclusivament en el binomi llengua-identitat.

Donem a continuació una síntesi de cadascuna de les conferències:

— *Sabela Labraña: «Construeix identitat la llengua gallega?»*. La conferenciant fa un recorregut per la història en el qual es posa de manifest el procés i les circumstàncies de penetració del castellà a Galícia, que van consolidar el castellà en llargs períodes com a llengua de cultura i de riquesa. Encara que si s'ha mantingut la llengua és perquè es tracta d'una societat rural. A Galícia els «ruralites» identifiquen la llengua amb la identitat gallega mentre que els «urbanites» diuen que són tan gallecs com els altres encara que parlin castellà, malgrat que se senten obligats a justificar-se perquè no parlen galleg.

— *Josep Espluga: «Potencialitats i limitacions de la llengua per a crear identitat social a la Franja»*. Segons Josep Espluga la llengua catalana contribueix a crear un sentiment comú entre els habitants de la Franja, en dos sentits: 1) per causa de la llengua perceben que des de la resta d'Aragó els tracten com a «diferents» (sospitosos); 2) per causa de la llengua perceben que des de Catalunya els tendeixen a considerar com a gent que han caigut al costat equivocadament de la ratlla. A la Franja no hi ha una connexió directa entre llengua, territori i identitat social,

ara per ara. Malauradament l'Estat de les autonomies ha creat una frontera que abans no existia entre Aragó i Catalunya. Espluga insisteix en la necessitat de mantenir la fluïdesa de les relacions interfrontereres. Des de l'Aragó, a més, no es refereixen només als catalandòfons quan parlen de la Franja i en diuen *franja oriental* i aquesta no coincidència entre denominació del territori i identitat lingüística dificulta encara més les coses.

— *Rafael Castelló i Cogollos: «Parlem valencià, però no som catalans»*. R. Castelló posa l'èmfasi en el fet que cal diferenciar la llengua del sentiment identitari perquè malgrat l'obvietat científica que el valencià i el català són la mateixa llengua, els valencians, com que es consideren un poble diferenciat del català, desplacen el sentiment de particularitat identitària també a l'àmbit lingüístic.

— *Jean Paul Escudero: «Agonia i resurrecció de la llengua a la Catalunya nord»*. A la Catalunya Nord s'ha anat produint un procés gradual de substitució lingüística: El desconeixement del francès a finals del s. XIX és ja senyal d'incultura i és objecte de burla. El català va anar perdent prestigi i és justament en el moment actual quan s'està reviscolant el prestigi de la llengua gràcies a la recuperació social de la llengua als països de parla catalana de l'Estat espanyol, i també gràcies a TV3. L'ús del català, però, continua davallant i el coneixement del francès és una de les claus d'identitat dels nord-catalans. Cal fer esment del món gitano de Perpinyà: el 100% entenen i parlen català cada dia. Els gitanos no catalans («els andalusos») entenen el català i, si deixen el seu barri, passen al català, almenys els qui hi són de fa anys. Curiosament també els joves magrebins que viuen en barris de gitanos parlen català (en la modalitat gitana).

— *Raimondo Strassoldo: «Lingua, identità e autonomia in Friuli»*. Al Friül un 60% de la població (i.e. ca. 430.000) parlen friülà regularment. Els friülans han estat reconeguts per la Llei Regional n.15 (1996) com a minoria lingüística que s'ha de protegir i que requereix promoció i per la llei nacional n.482, com una de les dotze «minories lingüístiques històriques» d'Itàlia. Tot i que des d'aquestes dates s'han fet actuacions diverses, Strassoldo no és gaire optimista: només un 15% de la generació més jove són educats familiarment en friülà i gairebé no ha succeït res en l'escena escolar com a resultat de l'educació en aquesta llengua.

— *Emili Boix-Fuster «Llengües i identitats a Europa»*. E. Boix posa l'èmfasi a fer notar que el catalanisme sempre s'ha preocupat per les llengües a Europa i revisa els autors que s'han ocupat de temes europeus des dels Països Catalans. Aquest interès també s'ha manifestat en les propostes legals en el si de la Unió Europea: l'any 1992 es va proposar una carta europea de les llengües minoritàries (que França no va signar) i que està per signar i ratificar. Es tracta d'una iniciativa catalana, bàsicament. A través d'un qüestionari sobre les llengües i els usos lingüístics, revisa la realitat lingüística europea, moderadament diversa si la comparem amb la diversitat lingüística d'altres parts del món. També revisa els tipus de polítiques lingüístiques que funcionen a Europa i les classifica en cinc tipus: assimilacionisme estatal (per exemple França), protecció de les minories (Frísia, País de Galles), autonomia lingüística (Estat espanyol), federalisme lingüístic (Bèlgica), bilingüisme institucional en els òrgans centrals de l'Estat (Irlandès, Finès).

— *Vicente Lagüens «La configuración de la identidad lingüística aragonesa»*. V. Lagüens es planteja unes reflexions que sintetitzen la problemàtica aragonesa: 1) És possible que la consciència d'una llengua pròpia pogués actuar com a marca d'identitat lingüística a l'Aragó medieval. 2) La postergació d'aquesta possible identitat lingüística específicament aragonesa es produïa a través del procés històric de castellanització del territori, el qual es pot considerar, des d'una perspectiva sociolingüística, com un procés de desplaçament i substitució. 3) La identificació lingüística d'allò aragonès amb un castellà regional marcat per trets vulgars propis i aliens és una caricatura que ha d'evitar-se com a tal i perquè és agent de confusió so-

bre la veritable identitat lingüística aragonesa. 4) L'esmentat procés de substitució segueix actuant sobre les modalitats lingüístiques aragoneses, les quals, encara que en situació força precària, actuen com a senyals particulars d'identitat. 5) El consens sobre la necessitat de protegir aquestes modalitats es trenca pel que fa a la conveniència d'una llengua aragonesa normalitzada que pogués servir de marcadors d'identitat lingüística en la Comunitat Autònoma.

— *Patrick Sauzet* «*Pot existir una llengua sense una marina de guerra?*». Segons P. Sauzet, les llengües posseeixen una funció simbòlica i són, per tant, un tret identitari rellevant. És evident també la relació amb la política i, de retruc, amb els factors socioeconòmics (ascendir en l'escala social, escolarització obligatòria en la llengua dominant, televisió, ràdio...). Pel que fa a l'occità es troba gairebé totalment desproveït de forces externes que el sostinguin. No hi ha cap institució, Estat, armada, institució legal o d'alliberament, església o secta que porti i promogui la llengua d'oc. Una literatura és potser l'única institució o pràctica que l'occità ha reeixit a dar-se (i els lectors no son nombrosos!). Això fa que, avui, una sociolingüística «realista» (o un cert militantisme arrelat dins aquesta sociolingüística) suggereixi que l'única opció és de cercar, localment, de mantenir una complementarietat diglòssica amb el francès. Amb la seva literatura, l'amplitud del seu domini històric i geogràfic (encara que sigui sovint també una causa de complicacions) és una de les poques forces de la llengua occitana, perquè obliga l'occitanisme a un mínim d'ambició intel·lectual. Una batalla que es pot menar és la batalla en el camp intel·lectual i universitari per a promoure l'occità com a concepte [encara que no diu que sigui l'única!]. En la lingüística i la literatura, evidentment, però també en altres camps de les ciències humanes. Un programa realista de planificació lingüística per a aquesta «llengua nua», fràgil i amenaçada que és l'occità és mantenir-la com una llengua *possible*, tenint present que, malgrat l'actual aturament institucional de la Comunitat Europea, potser assistirem en els pròxims anys a evolucions polítiques i socials profundes en l'espai europeu on és possible que hi hagi oportunitats de desenvolupament inesperades.

— *Damià Pons*: «*La construcció de la consciència identitària a les Illes Balears durant el segle xx*». D. Pons planteja la reflexió que si bé quan fem referència a llengua i identitat hem de tenir en compte altres conceptes (polítics, ideològics, etc.), la llengua i la identitat presenten una profunda correlació. I dedica la seva atenció a fer notar com es concreta aquesta correlació en textos balears des del segle XIX fins avui. Pondera l'eficàcia de l'Estat modern com a maquinària de creació d'ideologia i de difusió. Remarca com la crisi de l'Estat espanyol a partir de 1898 permet que apareguin adhesions a un projecte alternatiu. Entre els testimonis escrits trobem des dels qui teoritzen que la participació en un Estat modern exigeix el sacrifici de la pèrdua de la llengua identitària que no té el poder polític (com Jaume Pujol, a La Palma —romanticisme—) fins els qui postulen una identitat cultural catalana sobirana i a la vegada el manteniment d'una pertinença a l'Estat espanyol, però sense que una nació se situï sobre les altres sinó a partir d'una confederació (Miquel dels Sants Oliver, que difon aquesta ideologia des del seu diari *L'Almudaina*). En A. M. Alcover, llengua i identitat apareixen identificades absolutament. Però tots aquests avenços en la recuperació de la identitat pròpia s'ensorren amb la Guerra Civil i amb el franquisme.

— *Joan F. Mira*: «*Llengua i identitat al país Valencià*». J. F. Mira va analitzar, des de la perspectiva històrica i actual, la complexitat de la problemàtica de la identificació i denominació de la llengua pròpia del País Valencià. D'una banda, va tractar les raons de caire objectiu, algunes vinculades als primers moments de la repoblació catalana i altres a esdeveniments contemporanis, que expliquen les dificultats per a la coincidència entre l'evidència científica sobre la identitat lingüística entre valencià i català i determinades opinions i sentiments populars que la neguen. D'altra banda, va exposar el procés, iniciat poc abans de l'etapa democràtica actual, mitjançant el qual una qüestió d'identitat poc definida i, alhora, gens problematit-

zada, pot transformar-se, a causa de la manipulació i la intervenció partidista, en un focus de tensions socials i polítiques de difícil solució.

— *Gabriel Bibiloni, «Llengües i identitats a Europa»*. En aquesta conferència, Gabriel Bibiloni, analitza el procés de creació, des de l'Edat Mitjana, dels espais territorials de les diverses llengües europees i les causes de l'expansió d'algunes d'elles sobre els territoris veïns. En aquest sentit, va destacar la incidència de les organitzacions estatals, en diversos períodes històrics, en l'establiment de les representacions sobre aquesta realitat lingüística i les identitats nacionals, els processos d'estandardització i la conversió d'unes fronteres lingüístiques poc definides —com passava en el cas de les llengües romàniques— en separacions clares. D'altra banda, va analitzar en quina mesura es reflecteix aquesta realitat en la planificació del plurilingüisme per part de la Unió Europea. [À. M.]